

Dominik Duka: Nad Mariánským sloupem

15.08.2020 11:07

Při příležitosti slavnostního požehnání obnoveného Mariánského sloupu 15. srpna 2020 vyšla v Katolickém týdeníku číslo 2020/33 mimořádná příloha s esejí kardinála Dominika Duky.

Foto: Martina Řehořová
Popisek: Kardinál Dominik Dukareklama

Základní linie textu prohlášení k posvěcení a znovu vyzdvižení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze.

Iniciativa ke znovuvztyčení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze trvajících více než 40 let nevzešla rozhodnutím pražské arcidiecéze či České biskupské konference, spíše se jedná o spontánní projev věřících a z teologického hlediska může být chápán jako projev tzv. *sensus fidei*, cit, výraz víry, kterým se věřící katolické církve podílejí na životě a projevech víry. V žádném případě je církev jako instituce k těmto projevům nenutí ani je nevyžaduje, ale zároveň nemá právo jim bránit. Spravedlnost a úcta k víře ostatních si žádá souhlas a podporu. Otázkou zůstane, zda tento krok je vhodný a přiměřený. Můžeme říci, že během těchto let se vyvíjel i postoj pražských arcibiskupů. Nelze zapomenout na vyjádření kardinála Františka Tomáška, který v prvních okamžicích svobody s touto iniciativou souhlasil. Na počátku devadesátých let můj předchůdce kardinál Miloslav Vlk velmi citlivě zvažoval případnou reakci ekumeny i veřejnosti. Jeho postoj můžeme označit za rezervovaný. Přiznám se, že můj postoj byl v těchto letech shodný s jeho postojem. Po nastoupení do úřadu pražského arcibiskupa, kdy jsem byl seznámen s celým vývojem připravované výstavby, považoval jsem za nutné seznámit se i s názory Ekumenické rady církví. Učinil jsem tak na

začátku roku 2011 při setkání s předsednictvem Ekumenické rady církví a o něco později na jaře téhož roku jsem referoval o celé záležitosti na synodu Českobratrské církve evangelické, který se konal v Emauzích. Nejednalo se o žádný oficiální projev, ani nebyl činěn oboustranný zápis či jakási dohoda s bratřími a sestrami z nekatolických církví. Byly vyjádřeny i určité obavy, ovšem také byla i souhlasná vyjádření a vyjádření podpory (především ze strany pravoslavných a starokatolické církve). Rezultát tohoto setkání je možno shrnout do předsevzetí, že je potřeba o této iniciativě uvnitř jednotlivých církví jednat a vysvětlovat smysl a význam tohoto počínu. Život šel dál, a tedy i příprava se postupně proměnila v dílčí realizaci. Z mé strany bylo zapotřebí vyjádřit definitivní rozhodný postoj. V roce 2018, kdy nazrála situace, jsem znovu projednával celou záležitost s prosbou o zaujetí stanoviska. Z dokumentů ERC vyplývá, že závěrečné rozhodnutí v rámci několika hlasování bylo ponecháno na jednotlivých církvích. Rovněž tak jsem požádal o vyjádření představitelů zahraničních křesťanských církví, které mají své zastoupení v České republice, vzhledem k tomu, že se jedná o občanskou iniciativu věřících římskokatolické církve, s kterou některé církve nesouhlasily, jiné vyjadřovaly neutrální postoj a další vyjadřovaly souhlas a spolupráci. Na této iniciativě se podílí i řada lidí, kteří vidí od počátku v obnově Mariánského sloupu celkovou revitalizaci Staroměstského náměstí z hlediska kunsthistorického a architektonického. Považoval jsem také proto za správné tuto iniciativu podpořit a ve svobodě ponechat rozhodnutí příslušných autorit o tomto kroku. Byl bych rád, aby tyto řádky nebyly chápány jako projev nerozhodnosti či pragmatismu, ale vyslechnutím všech stran, a proto na základě všech skutečností, které dostaly své místo a ke kterým došlo, zde svědčí mé rozhodnutí i moje prohlášení a konkrétní kroky, kterými plně podporuji realizaci obnovy Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí.

Postavení, stržení i znovupostavení Mariánského sloupu je dějinný příběh. Je to společný příběh celé naší společnosti, který má řadu interpretací, který vyvolával a může vyvolávat i nesouhlas. Je však výzvou, a to považuji za rozhodující. Výzvou k vyjasnění a uzdravení. Rád bych se proto dotkl ožehavých bodů jeho historie.

Tomu však musím předeslat jistou historickou úvahu. Vyjdu od Bible. Na samém jejím začátku, už ve čtvrté kapitole, ale můžeme říct i paragrafu, je popsán druhý archetypální hřích lidstva, Kainova bratrovražda, i její katastrofální důsledky: Ábel je mrtev, Kain proklet a vyhnán ze země, pole zůstávají neobdělána. Jako červená a zároveň i černá nit se bratrovražda včetně svých důsledků táhne celými dějinami. U nás jde od zavraždění sv. Václava, ke genocidě na Libici, smrt knížete Jaromíra, dále pak k válkám husitským, k tragédii bělohorské, která je počátkem opravdu první světové války třicetileté, až konečně ke Gottwaldově hrůzovládě. Mohli bychom tedy pochopit, k čemu vede radikální rozdělení národa. Víme ovšem i o bílé či zlaté niti, která sleduje tu právě vzpomenutou. Je to nit snahy o smír. Pokusem o smír je přenesení těla sv. Václava na Pražský hrad, smír nabídne sv. Vojtěch, smíru chce docílit moudrý kníže Jaromír. Neměli bychom opominout jednání knížete Soběslava po bitvě u Chlumce. Smír Přemysla Otakara I. s bratrem Vladislavem pozdvihl sílu českého království, sv. Anežka docílí konec občanské války, míru dosáhne Jiří z Poděbrad, k míru směřoval Rudolfův Majestát. Bohužel bezúspěšně, ale třicetiletou válku ukončí Vestfálský mír. Rovněž bychom si měli připomínat, že B. Smetana klade v *Mé vlasti* vedle sebe Tábor a Blaník a TGM je při příjezdu vítán verši: Ty, který vjíždíš do pražských

bran, žehnej ti sv. Václav a Mistr Jan. Ruka ke smíru byla konečně podána i Václavem Havlem a představiteli tak pronásledovaných církví. Mohli bychom tedy konečně pochopit i to, k čemu vede smíření.

1. Mariánský sloup byl postaven po skončení třicetileté války a uzavření Vestfálského míru (1648) v roce 1650 a posvěcen byl r. 1652 kardinálem Harrachem. Posun o ony dva roky nám napovídá, že byla vedena diskuze jak ze strany papeže, ze strany kardinála Harracha i ze strany svatovítské metropolitní kapituly. Z pramenů zjišťujeme, že byly výhrady. Základní výhrada směřuje k podstatě celého problému, který se různě proměňuje podle historických okolností. Zásadní je usnesení augšpurského sněmu z roku 1555 vyjádřené heslem „čí vláda, toho náboženství“. Konkrétně se toto rozhodnutí týkalo jen dohody mezi katolíky a luterány, nikoliv s ostatními konfesemi. Dohodnutá zásada porušila základní kámen náboženské svobody přinesené cyrilometodějskou misí, bojem o investituru, ale také ujednáními o náboženské toleranci v Českém království jako jsou Kutnohorský mír či Majestát Rudolfa II. Během třicetileté války podle této zásady jednaly jednotlivé konfese v naší zemi. Porušovali ji a interpretovali po svém jak katolíci, tak luteráni, tak čeští bratři a někdy i utrakvisté. Zde je nutné studium historických pramenů. Je potřebné si také připomenout, že při posvěcení Mariánského sloupu 34 (!) let od začátku války se této slavnosti účastnila nová generace, která o počátcích třicetileté války věděla pouze z doslechu. Historickým důvodem vztyčení sloupu byla obrana Prahy před Švédy a poděkování Panně Marii za její přimluvu. Víme, že při obraně Prahy stáli v jednom šiku katolíci, utrakvisté, luteráni ale i pražská židovská komunita. Poslední etapa zápasu vedená ze strany Švédů si zneprátelila převážnou většinu obyvatel Čech a Moravy a sen o návratu protestantských emigrantů se zcela rozplynul. Je pochopitelné, že ti, kteří se stali vítězi, mohli vkládat do tohoto památníku i své pocity a záměry. Nelze říci, že v případě císaře Ferdinanda III. zde nehrála roli radost nad záchranou habsburské dynastie. Nelze popírat, že by přímí účastníci a bojovníci, pamětníci bělohorské bitvy, neviděli ve vztyčení tohoto sloupu symbol vítězství, a tedy i své konfesní vítězství. Rovněž tak zde mohla být pocíťována jistá satisfakce destruktivního jednáním zimního krále a stavovského direktoria při pustošení interiéru katedrály sv. Víta. Nelze také popřít, že úsilí těch, kteří viděli v tomto zápase naději na dokončení plánu velké reformy, tedy především stoupců kalvínské konfese a rovněž tak exulanti z protestantského tábora, museli tehdy cítit bolest. Odvážím se však říci, že Vestfálský mír neměl vítěze, nešlo o kapitulaci. Byla to nutnost. Obě strany pochopily, že není možné dosáhnout vítězství, k dalšímu boji neměly sílu. Další pokračování v bojích by bylo katastrofou. Hrozil velkoplošný hladomor a pole by neměl kdo obdělávat. O tom dostatečně hovoří historické prameny. Můžeme být opravdu vděční pozdějšímu biskupovi Juanu Caramuelovi z Lobkowicz, který svým traktátem o možnosti uzavření míru našel cestu ze slepé uličky. Z hlediska válečných zisků můžeme konstatovat, že pro Habsburky to byla prohra, ale mír dal možnost zahojit rány a dále žít. A takový byl pocit, ba přesvědčení, většiny těch, kteří hleděli vzhůru k postavě Ježíšovy Matky Panny Marie.

2. V devatenáctém století po pádu všech nadějí v novou konstituci a trialitu se po bitvě u Hradce Králové 1866 cítili obyvatelé Českého království a především českého jazyka zklamaní a poníženi. Nacházíme v tom důvody, proč je politika staročechů nahrazena

mladočechy a Omladinou. Postupně s dostavbou katedrály sv. Víta a výstavbou Myslbekova svatováclavského pomníku národ či společnost pociťuje monarchii jako svírající pouta, která jim nedovolí dosáhnout spravedlivého postavení v rámci Rakousko-Uherské monarchie. Cestu ke svobodě a suverenitě pomáhají hledat cyrilometodějské a svatojánské pouti. Víme, že v posledním roce první světové války to bylo úsilím politiků jak doma, Mafie v čele s Dr. P. Šámalem, tak v exilu, především TGM, M. R. Štefánika, dr. E. Beneše a dalších. Ale není příliš známo, že jejich úsilí ve Spojených státech předcházela 16. května 1917 svatojánská pouť českých a slovenských katolíků spolu s jejich kněžími v Chicagu, kde došlo k Prohlášení o vzniku společného samostatného státu. Tito lidé rovněž vybrali neuvěřitelnou částku na vedení akce, kterou předali TGM, a dá se říct, že ji prakticky umožnili. Toto prohlášení předchází prohlášení z Pittsburghu (30.5.1918) i Washingtonskou deklaraci (18.10.1918).

Zvýšené napětí mezi českou a německou národností projevuje se i v tomto zápase. Smrt císaře Františka Josefa I., přesunutí kardinála Skrbenského do Olomouce, uzavření Brestlitevského separátního míru s právě vzniklým Sovětským svazem na jaře 1918 vytváří nesmírně bolestnou situaci, v níž probíhá vyhrocená diskuze o výstavbě pomníku Mistra Jana Husa a protikladně touze odstranit jeden či druhý monument na Staroměstském náměstí. Bezesporu přilil olej do ohně svým rozhodnutím pražský arcibiskup Huyn, který v reakci na zmíněné chicagské prohlášení se modlí u Mariánského sloupu za mír a vítězství c. a k. monarchie. Syn rakouského generála, který optoval pro spojení Předlitavska s Berlínem v duchu Bismarckovy ideje obnovy Velkoněmecké říše, nedovedl pochopit ani přijmout konečný vývoj první světové války. Zakázal církevní pohřeb chlapců, kteří se v Plzni odvážili uzmout si chléb z vojenského vozu a byli přitom zastřeleni. Také jeho pastýřský list z 27. srpna 1918 jitřil tuto situaci, když znovu hovořil o vítězném konci první světové války. Tyto necitlivé kroky přitom učinil v době po nepodařeném pokusu císaře Karla I. o uzavření separátního míru, kdy Rakousko-Uherská monarchie byla téměř protektorátem Německé říše, a celé vedení války přešlo do rukou říšské armády.

3. Stržení Mariánského sloupu 3. listopadu 1918 po velké manifestaci na Bílé Hoře nebyla spontánní reakce davu, ale jednalo se o plánovanou akci. Je třeba říci, že zde byla aktivita náměstka pražské radnice Jana Skály s bohemem a anarchistou Frantou Sauerem a žižkovskými hasiči, ale také panem Vrbenským, který při té manifestaci na Bílé Hoře vyzval ke stržení sloupu. Uvědomme si, že tato akce se odehrála cca týden po vyhlášení Československa pod sochou sv. Václava, kdy i Národní výbor a později poslanecká sněmovna je připravena odhlasovat československou samostatnost a také pak aklamací volí prvního prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Můžeme říci, že křesťanští politici i z řad kléru manifestačně hlasují a vyjadřují souhlas s tímto rozhodnutím. Jedná se prakticky o budoucí episkopát Československa (dr. J. Kordač, A. C. Stojan, K. Kmeťko, A. Hlinka, B. Stašek, J. Šrámek...). Národní výbor nesouhlasil s tímto útokem na Mariánský sloup, rovněž tak evangelické církve se nevyjádřily k této aktivitě kladně. Chci také odstranit pomluvu z roku 1950: se svržením Mariánského sloupu paní doktorka Milada Horáková neměla nic společného!

Ke stržení sloupu došlo v situaci, kdy velká část německých občanů nesouhlasí se vznikem Československa, jedni optují pro Berlín, jiní pro Vídeň, část jižního Slovenska je okupována

vojsky komunistické Maďarské republiky rad a na východě Slovenska je vyhlášena Slovenská republika rad. Nikdo z nás si dnes není schopen plně představit atmosféru napětí a emoce, které pulzovaly nejenom lidmi na náměstí. Také zdevastování oltáře veteránů, oltáře sv. Martina v bratislavském Dóme poslancem Klofáčem vyvolalo následně zcela negativní reakce Slováků vůči československému vojsku při jeho nasazení proti Slovenské a Maďarské republice rad.

Přijměme tedy příběh Mariánského sloupu jako náš společný příběh a ptejme se, jak se odvíjel dál. První republika vytvořila demokratický stát, v kterém platila náboženská svoboda. Po různých peripetiích je při svatováclavském miléniu a slavnostním otevření dostavěné pražské katedrály uznán sv. Václav i slovy TGM, který se odvolává nejenom k odkazu husitů („Tábor je náš program“), ale uznává roli sv. Václava, Otce vlasti Karla IV., Jiřího z Poděbrad... Celostátní sjezd katolíků v roce 1935 je vyjádřením podpory ČSR a je zároveň odpovědí na štvavou kampaň Adolfa Hitlera. Na přímou intervenci Vatikánu, která obsahuje pokyny pro katolické poslance všech národností ČSR, je zvolen prezidentem republiky dr. Edvard Beneš. Po celou dobu okupace stojí katoličtí věřící i kněží ve své absolutní převaze na straně okupované země a podporují londýnskou vládu dr. Edvarda Beneše, jejímž předsedou byl Msgr. Jan Šrámek, jeden z těch kdo hlasovali pro Československou republiku a prezidenta TGM v roce 1918.

4. Na základě posledního rozhodnutí Magistrátu hlavního města Prahy v lednu letošního roku byl schválen a v době těžké zkoušky, kterou byla pandemie koronaviru a karanténa po vytrvalém, pozhnaném 25 letém úsilím ak. sochaře Petra Váni a jeho týmu postaven na Staroměstském náměstí Mariánský sloup jako replika sloupu a kopie sochy Panny Marie původního barokního sloupu od jednoho z velkých barokních umělců J. J. Bendla, který byl i autorem první jezdecké sochy sv. Václava na Koňském trhu, tedy pozdějším Václavským náměstím, pro které pak po dvou stoletích vytvořil svatováclavský pomník J.V. Myslbek.

Nežijeme ve snadné době nejen z hlediska mezinárodní politiky, ale i ekonomické situace, v době výrazných politických změn, ze kterých se nám vynořuje nová podoba bipolárního světa. Budme k sobě upřímní; svoboda a demokracie nejsou zajištěny tak, abychom mohli vzájemně rozdmýchávat spory a vést často nicotné války. Byla by to nebezpečná hra nerozumných malých kluků s ohněm a municí z poslední války. Chtěl bych jménem České biskupské konference na základě jejího posledního velehradského zasedání v létě 2020 říci tato slova: My biskupové a celá Římskokatolická církev na základě společných dějin s ostatními občany naší země, vědomi si i bolestných selhání nejen nás, ale všech křesťanů v různých peripetiích historie, chceme ujistit celou naši společnost, jejímiž jsme členy, že vyzdvižení Mariánského sloupu nechápeme jako projev vítězství a triumfu. Naším prvním úmyslem při setkání ERC v roce 2011 bylo vyjádřit touhu po jednotě. Pokud by vůbec byl na podstavci nějaký nápis, pak aby tam byla tato slova: „Tento sloup byl vyzdvižen jako symbol spolupráce křesťanských církví v České republice.“ (S potvrzením České biskupské konference a Ekumenické rady církví.) Tento nápis nebyl odsouhlasen žádným grémiem a při posledním setkání s bratry předsedy, bývalým i současným, Ekumenické rady církví jsme

konstatovali, že je to společný příběh. Nekatoličtí bratři a sestry se vyjádřili, že nejsou těmi, kteří usilovali a usilují o postavení tohoto sloupu, ale nebudou vést žádné protiakce. Jsem jim za tento postoj vděčný, protože je pravdivý. Říci, že toto gesto je gestem smíru a odpuštění pravdivé nebylo. Proč? Slova prosby o odpuštění a smír zazněla v roce 1995 na letišti v Olomouci z úst sv. papeže Jana Pavla II. při kanonizaci sv. Jana Sarkandera. Byla to prosba, omluva a podaná ruka ke smíru a vzájemnému odpuštění hlavy katolické církve. Téhož roku na velké manifestační pouti při cyrilometodějských oslavách na Velehradě zazněla obdobná slova prosby o odpuštění a výzvy ke smíru tehdejšího předsedy ERC bratra Pavla Smetany. Obdobná prohlášení pak následovala při výročí bitvy na Bílé Hoře slovy kardinála Miloslava Vlka a bratra synodního seniora Pavla Smetany. Rovněž tak při poslední společné slavnosti při zřízení historického hrobu obětem bitvy na Bílé Hoře bylo vyjádřeno obdobné gesto z mé strany a ze strany předsedy ERC bratra Joela Rumla. Slova o odpuštění a smíru se snadno řeknou, ale i zahojené rány občas zabolí, především při nějakém pohybu nebo změně počasí. Myslím, že v takové době „změny politického klimatu“ žijeme i dnes. S odvoláním na sv. Vojtěcha, pražského biskupa, Arnošta z Pardubic, prvního arcibiskupa, s poukázáním na ekumenický postoj kardinála Josefa Berana, kardinála Františka Tomáška i mého předchůdce kardinála Miloslava Vlka, prosím o jedno: Nemůžeme odložit léta spolupráce, často i ilegální v době totality, nemůžeme odložit léta spolupráce v době třicetileté svobody a všechny naše společné aktivity na poli duchovním, charitativním, kulturním, ale i na poli společenském. Nebudu je vyjmenovávat, víme o nich sestry a bratři. Dovolte mi, abych se obrátil na lidi dobré vůle. Ne vždy se spolu shodneme, ale jsme na jedné lodi a vytváříme jedno společenství. Slova Druhého vatikánského koncilu o poslání Církve z konstituce Radost a naděje ať jsou podanou rukou celé společnosti, tedy každému jednotlivému člověku.

Dovolte mi, abych se v závěru vrátil ke vstupní úvaze. V danou chvíli stojíme v určitém bodě dějinného příběhu Bílé Hory a tohoto Mariánského sloupu. V životě jedinců i národů je teď, tj. právě přítomný okamžik okamžikem rozhodujícím. Je potřebné umět se kriticky a věcně podívat do minulosti a poučit se z ní. Není dobré, když tam dřímá či řeřaví něco, o čem vůbec nevíme a může nás to náhle překvapit a tragicky zasáhnout. Ale nemůžeme být tak zahleděni do minulosti, že do budoucnosti budeme couvat. Stali bychom se slepci bez hole, mohli bychom o cokoli zakopnout, bůhví, do jaké strže sletět, do čehokoli vrazit či uvíznout v jakékoli pasti. Musíme se obrátit k budoucnosti, hledat v ní schůdnou cestu a vědomě ji vytvářet. Jde o budoucnost. Minulost musí dostat své místo. To ovšem nelze udělat dekretálně. Slovy Václava Havla: „Co se stalo, nelze odestát.“ Vyhlížené a doporučené tlusté čáry jsou nepřijatelným pokusem nepřiznat pravdu a zbavit se odpovědnosti. Mrtví totiž zůstanou mrtví a nelze je vymizíkovat ani hnědým, ani rudým, ani černým a vůbec žádným inkoustem. Jména jako Osvětim a Petschkárna nebo Valdice a Ruzyně jsou příliš hluboce vytesána do žulové skály naší paměti.

Jaký obraz by si udělal zcela nezaujatý pozorovatel bělohorských událostí? Mluvil by o nepředstavitelně nezodpovědné vzpouře českých stavovských dobrodruhů, kteří se bez plánu, bez široké podpory a bez potřebných peněz pustili do války. Konstatoval by, že armády obou stran, patrně v každém pluku byly složeny z nejrůznějších národností. Byli zcela zajedno v tom, že nedostávají žold, kradli a ničili, na co dosáhli. V bojové linii bojovali o svůj život, a zda je zabije souvěrec či jinověrec jim bylo věru jedno. Jen ti, kdo přežili, mohli žít v

náboženské nenávisti a začasť k ní museli být nuceni. Běžní lidé nechtějí žít ve válce. Chtějí mír. Je však s podivem, že se daří je podle něčeho rozdělit a zfanatizovat.

S vědomím těchto skutečností musím učinit poznámku o rozdrčeném drakovi. Už jsem řekl, že Mariánský sloup v době svého postavení mohl být částečně chápán i jako projev triumfu, a to z obou stran. Může být tak chápán opětovně dodnes. Ovšem to, co bylo autentické v době jeho vztyčení, je jen stále ideologickou zbraní udržující spor. Můžeme si položit otázku, kdo je drak? Je jím poražená strana? Jenže ta se v historii mnohokrát změnila.

Základ obrazu znají všechny křesťanské církve, protože je vzat z Apokalypsy sv. Jana. Drakem je duchovní odpůrce Krista. Kdo se v novodobých dějinách chová jako onen drak? Jsou to ti, kteří svedení Satanem zavile nenávidějí jakoukoli křesťanskou, popř. i veškerou náboženskou víru.

Hledíme na Mariánský sloup a uvědomujeme si jeho vznešenou vertikálitu. Máme-li jednat se zodpovědností za druhé, pak musíme v horizontále dějin stále hledět na tento maják.

Slova pronesená v době obnovené svobody a suverenity prvním prezidentem České republiky Václavem Havlem jsou vyjádřením touhy nás všech. „Pravda a Láska musí zvítězit nad lží a nenávistí.“

Silueta ženy, Matky Ježíše Krista, Panny Marie je opravdovou výzvou, abychom si uvědomili, jaké hodnoty představuje žena, manželka a matka v našem životě a v životě celé společnosti. Necht' ona je tou velikou výzvou, aby žena v našem národě byla respektována, ctěna a milována. Kéž by mariánský kult v našich dějinách proměnil naši společnost a stal se směrem a silou naší kultury a zraní společnosti!

+Dominik Duka

(Text vyšel v mimořádné příloze Katolického týdeníku číslo 2020/33)